

İLYADA'DAKİ ÜÇ TANRIÇA (HERA, ATHENA, APHRODİTE) ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TRANSAKSİYONEL ANALİZ KAPSAMINDA İNCELENMESİ¹

Abdullah BİLGE²
Prof. Dr. Uğur GÜRĞAN³

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Homeros'un Troya Savaşını konu alan İlyada adlı ölümsüz eserinde adı geçen üç tanrıça (Hera, Athena, Aphrodite) arasındaki ilişkiyi Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelemek ve bu tanrıçaların birbirleriyle olan iletişimlerinde Transaksiyonel Analiz Kuramındaki üç benlik durumunun var olup olmadığını tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman analizi tekniğine başvurulmuŐtur. Azra Erhat ve A. Kadir'in İlyada (1984) adlı eseri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda adı geçen tanrıçaların birbirleri ile olan iletişimlerinde hangi benlik durumları ile hareket ettikleri açığa çıkartılmıŐtır. Destanda adı geçen tanrıçaların “duyguları ile hareket etme, ani kararlar verme” vb. doğrultusunda hareket ettikleri zamanlar, ocuk benlik durumunu kullandıkları sonucuna varılmıŐtır. Sorunlarını çözerken konuŐarak anlaŐmaya çalıŐtıkları, nazik yaklaŐtıkları, sorgulayıp eleŐtirenle düŐündükleri zamanlar tanrıçaların yetişkin benlik durumunu kullandıkları saptanmıştır. Tanrıçaların birbirlerine eleŐtiren, kendi istekleri doğrultusunda hareket ettiren vb. Şekilde yaklaŐtıkları zamanlarda ebeveyn benlik durumunu kullandıkları tespit edilmiştir. Savaşta aynı tarafta yer alan iki tanrıçanın (Hera ve Athena) iletişimlerinde genelde ebeveyn ve ocuk ego durumlarının hâkim olduğu saptanmıştır. Sürekli devam eden bu iletişim örüntüsü bir tamamlayıcı transaksiyon örneğidir.

Anahtar Kelimeler: İlyada, Transaksiyonel analiz kuramı, Tanrıçaların benlikleri, Troya Savaşı

¹ Bu makale 10-12 Nisan 2021 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuŐtur.

² Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fak., ORCID: 0000-0002-0901-9811, abduhbilge99@gmail.com

³ Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fak., ORCID: 0000-0002-0421-8168, ugurgan@hotmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, GeliŐ Tarihi/Received:06/05/2021–Kabul Tarihi/Accepted: 19/08/2021

A STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE THREE GODDESSES (HERA, ATHENA, APHRODITES) IN ILIYA IN THE SCOPE OF TRANSACTIONAL ANALYSIS

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the relationship between the three goddesses (Hera, Athena, Aphrodite) mentioned in Homer's immortal work on the Trojan War, in terms of Transactional Analysis Theory, and to determine whether these goddesses have three ego states in Transactional Analysis Theory in their communication with each other. The Document analysis technique, which is one of the qualitative research techniques, was used in the research. The work of Azra Erhat and A. Kadir named Ilyada (1984) was studied. As a result of the research, it has been revealed that with which ego states the goddesses mentioned act in their communication with each other. When the goddesses mentioned in the epic "act with emotions, make sudden decisions" and so on, it is concluded that when they act in line with, they use the child ego state. It has been determined that the goddesses use the adult self-state when they try to get along by talking, approach politely, question and think critically while solving their problems. Goddesses criticize each other, act according to their own desires, etc. It was determined that they used the parental self-state when they approached in the manner. It has been determined that the communication of two goddesses (Hera and Athena) on the same side in the war is generally dominated by parent and child ego states. This continuous communication pattern is an example of complementary transaction.

Keywords: Iliad, Transactional analysis theory, Goddess self's, Trojan War

GİRİŞ

İnsanlar çağlar boyu birbirleri ile iletişim kurmanın farklı yollarını bulmuştur. İletişimin varlığını insanın varlığı ile aynı tarihe bağlamak yanlış olmayacaktır. İster yazılı olsun ister sözlü her metin, bir iletişim sürecini içermektedir (Taş ve Dağtaş, 2016). İletişim kurmak, bir istekten ziyade bir ihtiyaç-bir gerekliliktir. Kişilerarası ilişkiler ve iletişim, yaşamın tüm alanlarında vardır (Kaya, 2018). Tüm canlıların yaşamlarına devam edebilmek için belli düzeyde bir etkileşim ve iletişime ihtiyaçları vardır. Her canlı bu iletişim sürecini farklı şekillerde yürütmektedir. Çağlar boyu süreklilik gösteren iletişim şekillerini anlamak için elimizdeki edebi metinlere başvurmak bizim için yararlı bir kaynak olacaktır.

Homeros, İlyada destanında Troya Savaşı'nı konu olarak işlemektedir. Homeros kimdir, tek bir kişi midir, isminin kökeni nereden gelmektedir? gibi bilgilere halâ kesin ve net cevap vermek imkânsızdır. Homeros'un anlattıkları bizim için çok değerlidir. Homeros'un İlyada destanından yola çıkarak aslında binlerce yıl önce bile iletişimin etkisini anlamak mümkündür. Savaşın nasıl ilerleyeceği tanrıların ve tanrıçaların iletişimi doğrultusunda sürekli değişiklik göstermektedir (Erhat ve Kadir, 1984a). Bu iletişim örüntüleri analiz edilerek yeni bir bakış açısı oluşturulabilir.

İlyada'da adı geçen tanrıçalar arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine literatürde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Uzman görüşleri de alınarak bu ilişkinin Transaksiyonel Analiz kapsamında incelenmesine karar verilmiştir. Bu çalışmanın, daha sonra kişilerarası ilişkilerin açıklanmasında benzer çalışmalara yardımcı olacak bilgi birikimini sağlaması umulmaktadır. Çalışma; konusu itibariyle psikoloji, edebiyat, tarih vb. bir çok farklı bölüm öğrencisine hitap edebileceğinden farklı bilim dallarındaki eserlerin psikolojik analizlerinin yapılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırma ile amaçlanan, İlyada'da adı geçen üç tanrıça arasındaki ilişkilerin Transaksiyonel Analiz kapsamında açıklanmasıdır. Araştırma hazırlanırken Berne'ün kurucusu olduğu Transaksiyonel Analiz kuramı temel alınarak Azra Erhat ve A. Kadir'in İlyada adlı çalışması incelenmiştir.

Homeros

Kimdir bu Homeros? Yaşamı hakkında çok az bilgiye ulaşılabilen Homeros, Antik Çağ'da yaşamış İyonyalı bir yazardır. (Erhat ve Kadir, 1984a). Eski Yunan'ın en büyük destanları İlyada ve Odysseia'nın üreticisi kabul edilir. İlyada ve Odysseia, Antik Çağ'dan günümüze kadar Batı edebiyatında da büyük izler bırakmış, modern dillere birçok çevirileri yapılmıştır. Bu iki eserin asıl değeri, tanrılar ve kahramanlık maceraları ile ilgili yüceltici anlatımdan bazı zamanlar sıyrılarak derin insani duyguları da işleyen şiirsel dilinden gelir (Erhat ve Kadir, 1984b). Homeros'un İlyada'sı Batı'da ufuk açıcı bir eserdir (Taljard, 2012). Bununla beraber aynı zamanda insanlığın ortak mirası olarak kabul edilebilir.

İlyada

İlyon ya da Troya diye bilinen şehrin destanıdır. Troya Savaşı'nı anlatmakla beraber Troya efsaneleri olarak hatırladığımız geniş bir efsane ve masal halkasının ufak bir kısmını içinde barındırır. Konusu sınırlıdır; Akhilleus'un, Akha ordularının Başkomutanı Agamemnon'a karşı öfkesi ve bu yüzden cenk etmekten vazgeçip barakasına çekilmesi ile başlayan destan, Akhilleus'un yoldaşı Patroklos'un vefatı sebebi ile tekrar cenge başlaması, Troyalı kahraman Hektor ile karşılaşması, onu yenip canını alması, ölüyü Troya surlarının etrafında sürüklemesi ve en son insafa gelip ölüyü babası Kral Priamos'a iade etmesi ile sona erer. 24 bölümü ve 16.000 üstü dizesi olan bu kahramanlık destanı on yıllık savaşın dokuzuncu yılındaki elli bir günlük bir zaman dilimini anlatır (Erhat ve Kadir, 1984a). Eser aynı zamanda Akhaler ve Troyalılar'ın kültürleri hakkında birçok bilgiyi barındırmaktadır.

Tanrılar Troya Savaşı'nda iki cepheye bölünmüş durumdadırlar. İlyada adlı eserde üç tanrıça arasındaki güzellik yarışması yer almamaktadır. Mitolojide anlatılana göre Kaz Dağı'nda üç tanrıça arasında bir güzellik yarışması gerçekleşmiştir. Bu yarışma daha sonra on yıl sürecek olan Troya Savaşı'nın fitilini ateşleyen olaydır. Tanrılar ve tanrıçalar bir düğün için bir araya gelir. Bu düğüne çağrılmayan Eris, intikamını almak amacı ile eline aldığı bir altın elmanın üzerine "en güzele" yazar ve bu elmayı düğüne fırlatır. Tam düğünün ortasına düşen bu elma için üç tanrıça da (Hera, Athena, Aphrodite) savaşmaya hazırdır. Zeus bu durumu bitirmek için seçimi yapması amacıyla Paris'i getirtir. Paris en güzel olarak Aphrodite'yi seçer (Şentürk, 2019; Yılmaz, 2018).

Üç tanrıça da en güzel olarak seçilmek için bazı rüşvetler teklif etmiştir. En güzel olarak seçilen Aphrodite'nin teklif ettiği şey ise dünyanın en güzel kadınıdır. Bahsettiği bu kadın Akha Kralı Agamemnon'un kardeşi Menelaos'un karısı Helen'dir. Paris'in Helen'i kaçırmayı ile on yıl sürecek Troya Savaşı başlamaktadır.

Tanrıça Hera ile Athena; Akhaları desteklerken Aphrodite ile Apollon Troyalıları desteklemektedir. Tüm tanrılar ve tanrıçalar aslında baş tanrı Zeus'un elinde bir kukla gibidir. Üç tanrıça arasında sürekli olarak bir güç çekişmesi yaşanmaktadır (Erhat ve Kadir, 1984a). Troya, insanların olduğu kadar tanrılarının da savaşıdır.

Hera⁴

Hera, Eski Yunan ve Latin mitolojisinde "İnek Gözlü", "Ak Kollu" ve "Altın Tahtlı" olarak nitelendirilir. Kronos ve Rhea'nın kızıdır. Yalnızca Yunanistan'da tapınılan bir tanrıçadır. Birinci kuşak olan ilk doğanlar ve ikinci kuşak olarak isimlendirilen Zeus'un çocukları olmak üzere ikiye ayrılan Yunan Tanrıları içinde birinci kuşak tanrıların arasında yer alır. Zeus'un karısıdır. Tanrıların ve insanların kralı olan Zeus ile evli olması sebebiyle tanrıçaların kraliçesidir. Zeus kadar saygı görmektedir (Sandalcı ve Sandalcı, 2006).

Tanrıça Hera, Zeus'un eşi olduğu gibi aynı zamanda da kız kardeşidir. Tanrıça Hera, altından yapılmış bir tahtta oturmuş ve savunmuş olduğu dinle, soyuyla ve dünya görüşleriyle kelimenin tam manasıyla bir Yunan tanrıçasıdır. Hera, tüm kusurlarıyla tipik bir kadını canlandırır: dırdırcı, kıskanç, hırçın, inatçı (Erhat, 2007). Tanrıça, mitoloji sahnesinde sık sık bu özellikleri ile betimlenmektedir.

Homerosu'nun İlyada destanında Troya Savaşı işlenmektedir. Tanrıça Hera, Homeros'un İlyada destanında bahsedilen Troya Savaşı'nda, Troyalıların mağlup olması için yıllarca çabalamıştır (Erhat ve Kadir, 1984a). Hera, hırslı ve kindar bir tanrıçadır. Buna en güzel örnek olarak Troya savaşında sırf Troya prensi Paris en güzel olarak Athena, Hera ve Aphrodite arasından Aphrodite'yi seçince (güzellik yarışmasında) savaşta Troyalıları yıkım getirmek için canla başla çalışması verilebilir (Gülcan, 2009). Tanrıçanın bu duygularının izlerine İlyada Destanında da rastlamak mümkündür.

Athena⁵

Athena, iki isimli olarak bilinmektedir. İki isminin de yani ne Pallas'ın ne de Athena'nın kaynağı tam olarak bilinmemektedir. Babası tanrıların kralı olan Zeus, annesi ise Metis'tir. Atina'ya ait bir tanrıçadır. İlyadada, Akha yiğitlerinin yanında yer almaktadır (Gürler, 2002).

⁴ İncelenen Azra Erhat ve A. Kadir'in İlyada adlı çeviri eserlerinde bu tanrıçanın ismi "Here" olarak geçmektedir. Bu çalışmada da incelenen kitaptan yapılan alıntılarda orijinaline sadık kalınarak "Here" olarak alıntılanmış ve analiz kısmında da "Here" olarak yazılmıştır. Literatür taraması yapılırken kullanılan kaynaklarda ise "Hera" olarak geçtiği için literatür kısmında "Hera" olarak belirtilmiştir.

⁵ İncelenen Azra Erhat ve A. Kadir'in İlyada adlı çeviri eserlerinde bu tanrıçanın ismi "Athene" olarak geçmektedir. Bu çalışmada da incelenen kitaptan yapılan alıntılarda orijinaline sadık kalınarak "Athene" olarak alıntılanmış ve analiz kısmında da "Athene" olarak yazılmıştır. Literatür taraması yapılırken kullanılan kaynaklarda ise "Athena" olarak geçtiği için literatür kısmında "Athena" olarak belirtilmiştir.

Genelde Aphrodite veya Hera gibi duyguları ile hareket eden tanrıçaların aksine adaletin ve demokrasinin simgesi konumunda olduğu konusunda fikir birliği vardır (Ünver, 2014). Athena, Yunan mitolojisinde zekâ, sanat, strateji, ilham ve barış tanrıçasıdır. Tanrıçanın savaşçı kişiliğinin izlerine İlyada destanında rastlamak mümkündür.

Aphrodite

Aphrodite, Altın Kemerli, Göksel Tanrıça ya da Kıbrıslı Afrodit... Kronos'un, babası Uranos'un cinsel organını kesmesi ile denize düşen cinsel organdan köpüklerin arasında doğmuştur. Ayak bastığı ilk yer Kıbrıs'tır. Bu bilgilere Hesiodos'un "Tanrıların Doğuşu" adlı eserinden ulaşılmaktadır. Homeros ise tanrıçanın Zeus ile Dione'nin kızı olduğunu söylemiştir (Hakman, 2020). Olympos'un aşk, şehvet, güzellik ve zarafet tanrıçası. Güzelliği, sevişmeyi, cilveyi simgeler.

Zaman zaman yalnız, zaman zaman oğlu Erosla zaman zaman ise mitolojik sahnelerde başkaları ile tasvir edilmiştir. Tanrıçanın çıplak betimlenmiş olması kadınların güzelliğinin bir nevi güç kaynağı olarak görüldüğünü işaret eder (Marangoz, 2019). Tanrıçanın temsil ettiği özelliklerin izlerine İlyada Destanında rastlamak mümkündür.

1. TRANSAKSİYONEL ANALİZ (TA) KURAMI

Transaksiyonel Analiz Kuramı'nın kurucusu olan Berne, bu kuramda insan davranışlarıyla alakalı anlaşılması zor fikirleri kolay bir dille ifade edebilecek bir sistem geliştirerek ortaya koymaktadır (Akkoyun, 1993; Sheikhmoonesi, Zarghami, Tirgari& Khalilian, 2013). Berne, "iki veya daha fazla kişi sosyal etkileşim içinde bir araya geldiği zaman içlerinden biri konuşacak ya da başka bir şekilde onlara varlığını hissettirecek" der. Buna "uyarıcı transaksiyon" adı verilir. Diğer kişi daha sonra bu uyarana karşılık bir şekilde bir şey söyleyecek ya da bir şey yapacaktır. Buna da "tepki transaksiyonu" adı verilir. En temel hâli ile Transaksiyonel Analiz, bu iletişimde hangi ego durumunda bulunduğu teşhis etmekle ilgilenir (Berne, 2011). Kuramın temel dayanak noktası budur.

TA yaklaşımı bugün gittikçe şöhretini arttırmaktadır. TA yaklaşımının kurucusu olan Berne bir psikiyatristtir. Berne, danışanlarıyla yapmış olduğu danışmalarda tüm insanlarda var olan üç farklı imajı gözlemlemiştir. Bu imajları çocuk, yetişkin ve ebeveyn ego durumları olarak isimlendirmiştir (Akkoyun, 1995). TA, tüm bu ego durumlarının herhangi bir bireyde bulunabileceği fikrini savunur, ancak bunlardan biri muhtemelen belirli bir anda egemen olacaktır (Berne, 1961; aktaran Kurtuluş ve Dirsehan, 2016). Kişiler davranış sergilerken, kişilerde bir bütünlük içinde bulunan bu davranış örüntülerinden o anki durum doğrultusunda, daha fazla gelişmiş ego durumuyla hareket etme meyilindedir (Çam, 1995).

Psikolojinin iletişim, gelişim, kişilik, psikopatoloji ve danışma alanları hakkında bilgiler barındıran Transaksiyonel Analiz, insanlara olumlu yaklaşan bir yaklaşımdır. Psikopatoloji konusunda yapmış olduğu bazı açıklamalar diğer yazarlar tarafından sanki insanlar hakkında olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu şeklinde yorumlansa da, Transaksiyonel Analize bir bütün olarak yaklaşıldığında bu yorumun, kuramın yanlış anlaşılması olmasından kaynaklanan bir eleştiri olduğu anlaşılır.

Bu kısımda hatırdan tutulması gereken şey Berne'ün hayatında çok önemli bir yere sahip olduğu bilinen Klasik Psikanaliz'in yolundan ayrılmasına sebep olan şey aslında insana bakışındaki farklılıklardan dolayıdır (Akkoyun, 2001). Transaksiyonel Analiz kuramına dayanak olan bazı sayılıtlar vardır. Bunları şu şekilde sunabiliriz;

İnsanlar okeydir: Herkes değerlidir ve değere layıktır. Bir bireyin davranışlarından hoşnut olmasak bile varlığını onaylayabiliriz (Akbağ, 2000). İnsanları birbirinden ayıran pek çok farklı özellikleri vardır ama hepsi temelde insan olarak birbirine denktir (Akkoyun, 2001). Her birey değere layıktır.

Tüm bireylerin düşünme kapasitesi vardır: Tüm insanlar düşünebilir, hayattan beklentisinin farkındadır. Karar verebilir ve aynı zamanda verdiği kararların sonuçlarını kabul edebilir (Akbağ, 2000). Bütün ruhsal problemler, doğru yaklaşım yolu ile problemi olan bireye gerekli olan bilgiler verildiği doğrultuda kişinin kendisi tarafından halledilebilir. Bu sebeple karşılıklı olarak yapılan profesyonel yardım ilişkilerinde dahi bireyler problemlerini kendileri çözerler. Bireyler hayatlarını ne şekilde gerçekleştireceğine yine kendileri karar verirler (Akkoyun, 2001). Herkes kendi hayatında vermiş olduğu kararların patronudur.

Yaşamında ne olacağına herkes kendi karar verir: Tüm insanlar, sergilemiş olduğu davranışlardan, düşüncelerden ve duygulardan sorumludur. Hayatımızda yaşamış olduğumuz deneyimlerde sergilemiş olduğumuz davranışlar ve seçimlerimiz belirleyicidir (Akbağ, 2000). İçinde bulunduğumuz durumlarda nasıl tepkiler vereceğimizi yine kendimiz seçeriz.

Berne, insanların doğaları hakkında olumlu bakış açısına sahipken yaşamları hakkında kötümser bir fikirdedir. Kişiler yaşantıya "OK" yaşam rolüyle başlarlar; fakat çocuklukta negatif yaşantılar, telkinler, etkileşimler çocuğun kendisini farklı algılamasına ve "OK" yaşam konumunu kaybetmesine yol açmaktadır.

Transaksiyonel Analiz'in esası ego durumlarına dayanmaktadır. Bütün insanların ego durumları diye isimlendirilen üç işlevsel gücü bulunmaktadır. Bahsi geçen bu ego durumları kişisel deneyimlerin bir nevi sınıflandırılmış şeklidir (Sevim, 1996). Ego durumlarını incelerken iki ayrı model kullanılmaktadır; yapısal analiz ve fonksiyonel analiz. Yapısal model ego durumlarının içeriğiyle, fonksiyonel model ise bu içeriğin süreci ile ilgilidir (Akkoyun, 2001).

Yapısal Analiz

Yapısal analiz, ego durumlarının birbirinden ayrıştırılıp tanımlanmasında kullanılır. Duygu, düşünce ve davranışların ego durumlarına göre çözümlenmesini içermektedir. Her bireyde üç ego durumu da bulunmaktadır. Önemli olan bireylerin doğru ego durumunu doğru yerde kullanmasıdır.

Çocuk Ego Durumu: Kişiler hayatları boyunca bazı zamanlarda otorite figürlerine bağlanmakta bazı zamanlarda ise özgürlük gayreti ile diğerlerinin beklentilerine karşılık asiliği tercih etmektedirler (Gültekin ve Acar, 2004). Bu ego durum, sadece çocuklukla alakalı yaşantılardan meydana gelmez (Akkoyun, 2001). Çocuklukta var olan duyguların ve düşüncelerin tekrarlandığı ego durumudur. Bazen bu ego durumu yetişkin hayatlarımızda da ortaya çıkar.

Yetişkin Ego Durumu: Andaki gerçeklik ile örtüşen, aynı zamanda öbür iki benlik durumundan daha otonom duygu, düşünce ve davranış örüntüleri bütünüdür (Akkoyun, 2001). Var olan veriyi çok net bir şekilde görür ve problemleri gerçeklere dayanarak çözümler. Geçmiş zaman yerine içinde bulunulan anla ilişkili olması bakımından ebeveyn ego durumundan, problem çözme yaşantıları olarak kişisel algılamaya dayalı olmaması bakımından da çocuk ego durumundan ayrılmaktadır (Kayalar, 2002). Bireylerin hayatlarında genel olarak bu ego durumunun hâkim olması beklenmektedir.

Ebeveyn Ego Durumu: Ailemizdeki kişilerden veya bizim bakımımızı yapanlardan öğrendiğimiz ya da ödünç aldığımız duygu, düşünce ve davranışların bütünüdür. Bu açıdan bakıldığı zaman bireylerin hayatlarında başa çıkmak için diğerlerinden ödünç almış olduğu duygular, düşünceler ve davranışlar bütünüdür (Akkoyun, 2001). Sanki bir filmin yeniden gösterimi gibidir.

Fonksiyonel Analiz

Bireylerin ego durumlarını hem içsel hem de öbür kişilerle ilişkilerinde kullanma biçimlerini inceleme yöntemine fonksiyonel analiz denmektedir. Bu analiz yöntemi daha ziyade gözlemlenebilen davranışlarla alakadardır (Akkoyun, 2001). Fonksiyonel analize göre her birimizin kişiliği üç temel ego durumundan oluşur. Bunlar; çocuk, yetişkin ve ebeveyn ego durumlarıdır. Çocuk ve yetişkin ego durumları da kendi içinde ikiye ayrılır. Bunlar; koruyucu ebeveyn-eleştirci ebeveyn ve doğal çocuk-uyumlu çocuktur.

Doğal Çocuk Ego Durumu: Hislerinde ve davranışlarında spontandır. Oyuncu, otantik ve duygusaldır. Keyif ve eğlenceye düşkündür. Samimi ilişkiler için içimizdeki doğal çocukla iyi bir etkileşim içinde olmamız önemlidir. Sevecen, doğal davranan, duyarlı, davranışları sınırlandırılmamış ve meraklıdır. Doğal Çocuk bununla beraber korkaktır, kendi hazzına bağlı ve mütemadiyen kendiyile alakadardır (Kaçar, 2008). İçinden geldiği gibi davranır.

Uyumlu Çocuk Ego Durumu: Kişiliğin fazla veya eksik eğitilmesiyle oluşmaktadır (Zengin, 2019). Attığı her adımda sanki ebeveynleri onu gözetliyormuş gibi davranır. Bireylerin vermiş oldukları tepkiler ve sergilemiş oldukları davranışlar kendi doğal tepkileri değildir. Bu tepki ve davranışlar ebeveynlerin istekleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Yetişkin Ego Durumu: Burada ve şimdi tepkilerini verirken açığa çıkan duygu, düşünce ve davranışlar ile ilgilidir (Akkoyun, 2001). Her bireyde yetişkin ben durumu bulunmaktadır fakat yetişkin ego durumu olgun olmakla alakalı değildir. Çünkü ben durumları yaşa bağlı değildir (Tüfekçi, 2008).

Eleştirci Ebeveyn Ego Durumu: Ailemizden öğrendiğimiz önyargılı düşüncelerden ve inançlardan oluşur. Birey, yalnızca diğerlerini eleştirmekle kalmaz, kendini de eleştiri oklarının önünde tutar (Solomon, 2003 akt. Keçeci, 2007). Bu ego durumunda davrananlar genelde diğerlerini öfkeliendirebilir ve onların kendilerinden uzaklaşmalarına sebebiyet verebilir. Çocuklarıyla olan ilişkilerinde ebeveyn olarak gerçekleri temele almak yerine yanlış düşünceleri temel alarak o yanlış düşünceler üzerinden davranış ölçütlerini oluşturmaya çalışırlar. Genelde mantık dışı bu düşünceler ebeveyn ego durumunun ön yargılı tarafını meydana getirmektedir.

Bu ön yargılı yaklaşım şekli çocukta tahrip edici etkiler meydana getirebilmektedir (Tüfekçi, 2008). Bu ego durumunun kullanılması kişilerarası ilişkilerin bozulmasına sebebiyet verebilir.

Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu: Bu ego durumu baskın bireylerin diğerleri ile iletişimlerinde nezaket kuralları önemlidir, naziktirler ve bununla birlikte sorumluluk gereken şeylerde aktif rol alabilirler (Zengin, 2019). Yumuşak, sevgi dolu, izin verici, destekleyici, güven ve cesaret verici ego durumudur.

Yaşam Pozisyonları

Tüm bireylerin arzuları, ihtiyaçları ve duyguları bulunmaktadır. Kişilerin çocukluk çağındaki deneyimleriyle ihtiyaçlarının giderilme oranı bireylerin yaşam pozisyonlarının ortaya çıkışında belirleyici bir etkidir. Bunlar, kişinin düşüncü şeklini, neler hissettiğini, davranışlarını, öbür bireylerle ilişkilerini etkilemektedir (Sevim, 1996). Transaksiyonel Analiz kuramına göre dört temel yaşam pozisyonu vardır. Bunlar; (Sevim, 1996).

- ✓ Ben “iyi”yim sen “iyi” değilsin
- ✓ Ben “iyi”yim sen “iyi”sin
- ✓ Ben “iyi” değilim sen “iyi”sin
- ✓ Ben “iyi” değilim sen “iyi”değilsin

Ben “iyi”yim sen “iyi” değilsin: Bu yaşam pozisyonundaki kişiler, kendilerini aldatılmış ve haksızlığa uğramış hissederler. Bu yüzden de diğerlerini aldatmaya ve ezmeye çabalarlar. Sanki yaşamış oldukları durumlar diğerlerinin suçuymuş düşüncesi ile onları sorumlu tutarlar. “Hatalarının olması onlar için olağan dışı bir durumdur. Bu durum karşısında şaşır kalırlar” (Akkoyun, 2001). Senin yaşamının fazla değeri yoktur düşüncesi tüm insan ilişkilerinde kendini gösteren temel patolojik düşünme biçimidir.

Ben “iyi”yim sen “iyi”sin: Birey kendisini kontrol edip kendisinden beklenenleri yapabileceğini düşünebilir. Bunları yapmaktan keyif duyacağını hissedebilir (Akkoyun, 2001). Sağduyulu ve sağlıklı bir durumdur. Ancak bu pozisyon, insanların kusurlarının veya hatalarının göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir. Bu pozisyondaki kişi açısından her insan değerlidir ve hayat yaşamaya değer görülmektedir.

Ben “iyi” değilim sen “iyi”sin: Bu bireyler kendilerini kötü hissederler (Akkoyun, 2001). Kendini diğer insanlar ile kıyasladıklarında güçsüz ve yetersiz olduğunu hisseden kişilere özgü bir yaşam pozisyonudur. Bu pozisyondaki bireyler aşağılık, yetersizlik ve değersizlik duygularını yoğun olarak yaşarlar ve yaşamın fazla değerli değil düşüncesi egemendir.

Ben “iyi” değilim sen “iyi” değilsin: Bu pozisyondaki kişiler, anlaşılması en zor olan kişilerdir. Ne kendilerini ne de diğerlerini beğenirler, sürekli diğerlerinden alaka ve sevgi beklerler.

Bütün insanlar dünyaya iyi olarak gelir. Yani okeydirler. İhtiyaçları karşılandıkça çocuk bu yaşam pozisyonunda hayatını sürdürmeye devam eder. Sağlıklı olan yaşam rolü de budur. Ta ki ihtiyaçları karşılanmayana kadar. İşte burada bireyler diğer yaşam rollerinden birini seçer ve kullanmaya başlar.

İnsan Davranışlarının Nedeni

Temas İletisi

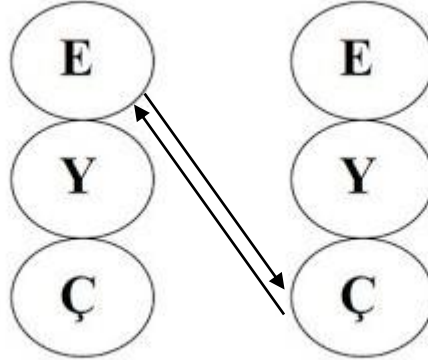
Berne, insan davranışlarının temelinde temas ihtiyacının bulunduğunu, dokunma veya temasın, varlığın onanması ihtiyacını karşıladığını ileri sürmektedir. Temas iletisini ise, bir insanın varlığının onaylandığını gösteren herhangi bir mesaj olarak tanımlamaktadır. Başka insanlardan gelen sözlü ve sözsüz mesajların yanı sıra, duyu organlarına etki eden tüm uyarıcılar da birer temas iletisi durumundadır (Akkoyun, 2001).

Etkileşim Türleri

Etkileşim işlemi iki insanın belirli ego durumları arasında gerçekleşmektedir. Transaksiyonel Analiz kuramına göre üç türü vardır;

Tamamlayıcı Etkileşim: İletişim kuran iki insanın, yalnızca tek bir ego durumunu kullandığı ve uyarıcıyı gönderenin karşıdaki insanda hedeflediği ego durumundan tepki aldığı transaksionlardır. Transaksiyonlar tamamlayıcı olduğu sürece iletişim sonsuza dek sürebilir (Sevim, 1996). Mesaj oldukça açıktır ve anlaşılması kolaydır.

Şekil 1: Tamamlayıcı Transaksiyon

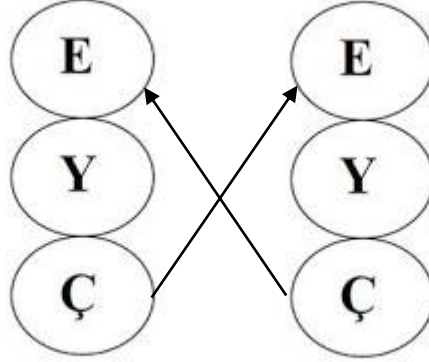
Kız arkadaş: -Bana akıl verme. Ben ne giyip ne giymeyeceğimi kendim biliyorum.

Erkek Arkadaş: -Tamam tamam. Hadi git üstüne uzun bir şey al.

(Kız arkadaş gidip üstüne uzun bir şey alır)

Kapalı Etkileşim: İletişim kuran iki insanın da sadece bir ego durumunu kullandığı ve uyarıcıyı gönderenin karşıdaki insandan istediği ego durumundan yanıt bulamadığı transaksionlardır. Karşıdaki insanın bireyin beklentisini karşılamamaktadır. (Şamatacı, 2013). Bu durum iletişimin kopmasına neden olabilir.

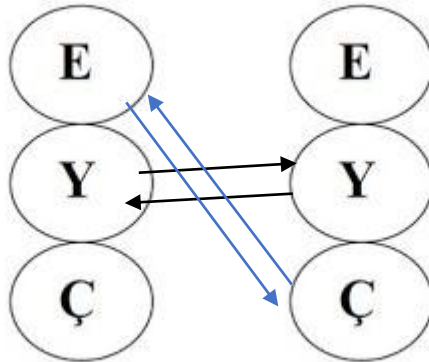
Şekil 2: Kapalı Transaksiyon

*Kardeş: -Lütfen ödevlerimi bitirmeme yardım eder misin? Çok uykum var.
Abla: -E benim de uykum var. Dün gece sabaha kadar film izledim.*

Gizli Etkileşim: İletişim kuran iki insandan birinin ya da ikisinin de iki ego durumunu birlikte kullandığı, aynı anda duygusal ve sosyal olmak üzere iki farklı mesajın birlikte yer aldığı transaksionlardır. Sosyal mesaj açıkça ifade edilmekte, duygusal mesaj ise açıkça söylenmemekte ve sözsüz olarak iletilmektedir. Bu iki mesaj birbiriyle uyuşmamaktadır. Bir gizli transaksionun davranışsal sonucunu sosyal mesaj değil, duygusal mesaj belirlemektedir (Kaçar, 2008). Bir gizli transaksionun devam edip etmeyeceğini, sosyal düzey değil psikolojik düzey belirler.

Şekil 3: Gizli Transaksiyon

Patron: (Sert bir ses tonu ile)
Sosyal Mesaj: -Raporları hazırladın mı?
Psikolojik Mesaj: -Yine yetiştiremedin değil mi?
İşçi: (titreyen bir ses tonu ile)
Sosyal Mesaj: -Evet, hazırladım.
Psikolojik Mesaj: -Benden nefret ediyorsun.

Bu inceleme kapsamında Transaksiyonel Analiz verileri doğrultusunda değişik bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. İlyada’da adı geçen üç tanrıça arasındaki iletişim, Transaksiyonel Analiz verileri doğrultusunda analiz edilerek tanrıçalarda baskın olarak bulunan benlik durumlarının tespiti yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman analizi, araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Şimşek, 2009). Azra Erhat ve A. Kadir’in İlyada (1984) adlı eseri incelenmiştir. Eserde adı geçen tanrıçaların arasındaki diyalogların incelenmesi Transaksiyonel Analiz Kuramı ölçütlerine göre yapılmıştır. Tanrıçaların eserdeki birbirleri ile ilişkili olan iletişim örüntüleri belirlendikten sonra Transaksiyonel Analiz Kuramında sözü edilen “Ego Durumları” üzerinden inceleme yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu çalışmada Transaksiyonel Analiz kuramı ile Azra Erhat ve A. Kadir’in (1984) İlyada adlı yapıtlarındaki destan kahramanlarından üçü arasındaki ilişki incelenmiştir. İncelenen bu tanrıçalardan ilki, “Here” ikincisi” Athene” üçüncüsü ise “Aphrodite”dir. Bu destanda, Troya kralı Priamos’ un oğlu Paris, Akhaların kralı Agamemnon’ un kardeşi olan Menelaos’ un karısı Helene’yi kaçıır ve Troya’ya getirir. Akhalar çok büyük bir ordu ile Troya kentine gelirler. Agamemnon, Akhilleus’un savaş ganimet olan kadını elinden alır. Akhilleus bu durum karşısında çok sinirlenir. Tanrıların da karışması ile Akhilleus, kızın Agamemnon’a verilmesine razı olur fakat savaştan çekilir ve kendi gemisinde savaşı izler. Savaş Troyalıların lehinedir. Troyalı yiğitlerin en güçlüsü ve saygını olan Hektor, Akhilleus’un en yakın arkadaşı Patroklos’u mağlup edip öldürür. Bu olay akabinde çok üzülen Akhilleus savaşa döner, Troyalıları kovalar. Hektor’u mağlup edip öldürür. Ölüsünü Troya surları etrafında sürükler. Hektor’un babası olan Troya kralı Priamos’un yalvarmalarıyla onu babasına verir. Troya’da on iki gün Hektor için ağıtlar yakılır ve cenaze töreni düzenlenir (Erhat ve Kadir, 1984a). Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının destandaki yansımalarının şekillenmeleri hakkında bilgi almak için aşağıdaki dizelere başvurabiliriz:

*“Kronosoğlu uyandırdı çetin savaşı,
Tanrılar da ayrılıp ikiye yürüdüler savaşa,
gemilere doğru yol aldı Here’yle Pallas Athene,
toprağı sarsan Poseidon onlarlaydı,*

...
*Troyalılara doğru tolgası ışıldayan Ares yürüyordu,
uzun lüleli Phoibos’la Artemis onunlaydı,
Leto, Ksanthos, gülümseyen Aphrodite onunla,
...”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.437)

Troya Savaşı, on yıl sürmüştür. Savaş Troyalılar ve Akha yiğitleri arasında geçiyor gibi olsa da aslında iki taraf da Olympos’taki tanrıların desteğinden sık sık yararlanmışlardır. Ölümlüler arasında olduğu kadar yukarıda, ölümsüzler arasında da iki cephe vardır. Bazı tanrılar Troyalıları, bazı tanrılar Akhaları desteklemektedir (Erhat ve Kadir, 1984a). Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere iki tanrıça aynı safta bir tanrıça onların karşısında yer almaktadır. Aralarındaki ilişkiyi incelerken bu faktör de göz önünde bulundurulmalıdır.

Akhaların kazandığı, Troyalıların kaybettiği bir sonla biten bu destandaki üç tanrıça arasında, Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının farklı örneklerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumlar tespit edilirken eserde tanrıçalar arasında geçen iletişimler temel alınmıştır. Bunlardan ilkinin Here’nin yollamış olduğu Athene’nin Akhilleus ile arasındaki diyalogta görmek mümkündür. Akhilleus’un tanrıçayı tanınması ile şaşırması ve hangi sebeple geldiğini sormasıyla Athene şu cevabı vermiştir (Erhat ve Kadir, 1984a: s.78):

*“Ben seni yatıştırmak için indim gökten,
ak kollu tanrıça Here gönderdi beni,
ikinizi de bir tutar o, sever, korur ikinizi de.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.78)

Tanrıça Athene, Koronosuğlu Zeus’un karısı ve kardeşi olan Here’nin emri üzerine Olympos’tan yeryüzüne gelmiştir. Bu davranışı sergilerken “çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu bir benlik durumunun” hâkim olduğu görülmektedir. Tanrıça Athene, Here’nin lafi ile insanlar arasına karışıp onun isteği doğrultusunda savaşa yön vererek “uyan\itaat eden” bir benlik durumu sergilemekte ve davranışları da bu doğrultuda şekillenmektedir.

Tanrıça Here, Argoslular dağılırken Athene’ye bazı telkinlerde bulunmuştur. Helen uğruna çıkan bu büyük savaşta evlerinden uzakta Akha yiğitlerinin hayatları son bulmuştu. Şimdi Helen bir zafer nişanesi olarak Troyalıları mı kalacaktı? (Erhat ve Kadir, 1984a: s.94) Destanda, Transaksiyonel Analiz verileri doğrultusunda tanrıçaların arasındaki ikinci bir benlik durumunun sergilendiği örnek Here’nin Athene’ye şu sözlerinde göze çarpmaktadır:

*“Hadi git, karış tunç zırhlı Akhaların arasına,
yumuşak konuş, yola getir her adamı.
Kıvrak burunlu gemileri denize sürmesinler.”
Here böyle, dedi dinledi onu Gök gözlü tanrıça Athene,
fırladı indi Olympos’un doruklarından
...”(Erhat ve Kadir, 1984a: s.94)*

Tanrıça Here’nin bu sözlerinde “ebeveyn benlik durumlarından kontrol eden/otoriter/eleştirel bir benlik durumunun” hâkim olduğu görülmektedir. Here, yerleşmiş inançlarını ve kendi düşüncelerini yaptığı bu konuşmada ortaya koymakta, otoriter bir benlik durumu sergilemekte ve bu doğrultuda davranmaktadır.

İlyada adlı eserde, savaşın tüm hızıyla sürdüğü sırada, karısı Here’yi kışkırtmak için batırıyordu iğneyi büyük Kronosoğlu. Birbirlerine olan öfkelerini bildiği için, sırf damarına basmak amacıyla Aphrodite üstünden misilleme yapıyordu (Erhat ve Kadir, 1984a). Athene ve Here’ye şu kanatlı sözlerle seslendi:

*“Meneleos’a arka iki tanrıça var,
biri Argoslu Here, biri Alalkomeneli Athene.
Onlar yan gelmiş bakıyorlar şöyle uzaktan.
Oysa gülümser Aphrodite, Paris’in yanında yürüyor,
ölüm tanrıçalarını uzak tutar ondan.
...”(Erhat ve Kadir, 1984a: s.129)*

Destanda, Transaksiyonel Analiz’in verileri doğrultusunda tanrıçaların arasında üçüncü bir benlik durumunun sergilendiği yere Zeus’un iğnelemeleri akabinde sinirlenen Here’nin cevabında ve Athene’nin suskunluğunda rastlanmaktadır:

*“Kızgın bir öfke sarıyordu Athene’yi,
çok içerliyordu Zeus babaya
gene de bir şey demiyor, duruyordu öylece.
Ama Here tutamadı göğsünde öfkesini, dedi ki:
“Korkunç Kronosoğlu, ne biçim söz bu?
...”(Erhat ve Kadir, 1984a: s.129)*

İki tanrıça da Akha yiğitlerini desteklemektedir, fikirleri aynıdır ama davranışları farklılık göstermektedir. Athene, Here ile iletişimde genelde uyan çocuk benlik durumundadır. Burada, aynı fikirde oldukları halde Here’nin kendini tutamayıp Büyük Kronosoğlu’nun karşısında konuşması “çocuk benlik durumlarından asi\doğal bir benlik durumunun” hâkim olduğunu göstermektedir. Tanrıça Athene’nin ise babasının ve Here’nin yanında, içini öfke sardığı halde konuşmamasının sebebi “çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu bir benlik durumunun” hâkim olması olabilir.

İki farklı tarafı destekleyen tanrıçalar, savaş boyunca sık sık sahneye çıkıp destekledikleri adamlara ellerinden geldiği şekilde yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Destanda, Transaksiyonel Analiz kuramı açısından tanrıçaların arasında dördüncü bir benlik durumuna Athene'nin şu sözlerinde rastlanmaktadır:

*“Korkma Diamodes, saldır Troyalılara,
göğsünün içine babanın gücünü koydum,
at süren Tydeus'un, kalkanı sallarken hani
göğsünde taşıdığı o sarsılmaz gücü.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.148)

Ardından Diamodes'in gözünden karanlığı kaldırmıştır. Bu karanlık, ölümlerin ölümsüzleri görmesine engel olan bir perde gibidir. Bu sayede tanrılar ve tanrıçalar artık Diamodes için görünür olmuştur. (Erhat ve Kadir, 1984a: s.148) Devamında Athene Diamodes'e şu sözlerle seslenmiştir:

*Bir tanrı kalkar buraya gelirse,
sakın onunla savaşayım deme
ama Zeus'un kızı Aphrodite gelirse savaş,
dinleme, sivri kargınla vur onu.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.148)

Savaş sırasında Athene, Aphrodite'ye karşı olan öfkesini her fırsatta açık açık dile getirmektedir. Tanrılar ve tanrıçalar kendilerini ölümlülerden üstün görmektedirler. Athene'nin, Aphrodite'nin bir ölümlünün elinde acı çekmesine izin vermesi “çocuk benlik durumlarından asi/doğal bir benlik durumunda” olduğunun bir göstergesidir. Karar verirken spontane davranmış ve öznel bir algılamaya bağlı kalmıştır.

Savaş devam ederken, Athene'nin Aphrodite'ye karşı kurmuş olduğu düzen tutmuştur. Savaş meydanına inip Troyalılara yardımcı olmak isteyen Aphrodite'yi gören Diamodes tanrıçanın peşine düşmüş ve yakaladığı yerde kargısıyla öne atılıp elinin ayasından yaralamıştır. Acı ile kıvranan tanrıça hemen Olympos'a dönmüştür. Yüce tanrıça Dione, hemen Olympos'a dönen Aphrodite'nin bileğindeki özü iki eliyle silip yarayı iyi etmiştir (Erhat ve Kadir, 1984a). Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının destandaki beşinci örneğine bu duruma sinirlenen Athena'nın şu sözlerinde rastlanmaktadır:

*“Zeus baba, bir şey dersem kızarmısın bana?
Besbelli, Kıbrıslı tanrıça, Akha kadınlarından birini
Troyalıların ardından sürüklüyor gene,
onları ne de çok seviyor şimdi.
Bu güzel rubalı kadınlardan birini okşadığı sıra
bir altın iğneye takıp sıyırmış olacak incecik elini.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.154-157)

Athene'nin bu sözlerinin ardından Kronosoğlu gülümseyip Aphrodite'ye şu sözlerle telkinde bulunmuştur:

*“Cenk işleri sana vergi değil, yavrurum,
sen evliliğin gönül açan işlerine ver kendini,
çevik Ares'le Athene uğraşacak savaşıla.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.154-157)

(Aphrodite vurulunca annesi yüce tanrıça Dione'nin yanına sığınıp annesinden teselli almıştır. Daha sonra babası Zeus'un telkini ile savaştan el çekip direkt olarak müdahil olmaya ara vermiştir.) (Erhat ve Kadir, 1984a: s.154-157)

Aralarındaki ilişki analiz edilen üç tanrıça da ölümsüzdür. Tıpkı diğer tanrılar ve tanrıçalar gibi. Here'nin kışkırtmaları ile insanlar arasına sık sık inip savaşa yön vermek için hamleler yapan Athene, ölümlülerden birini kışkırtıp zarar verdimiştir güzel tanrıça Aphrodite'ye. Elindeki yara iyi edilince ve Kronosoğlu Zeus kızı Aphrodite ile ilgilenince hem Here hem de Athene bu durum karşısında öfkelenmişlerdir. İkisinde de “çocuk benlik durumlarından asi\doğal bir benlik durumu” hâkimdir. Athene, öfkesinin akabinde bir de babasına yalan söyleyip yaralanmasının suçunun kendisinde olmadığını, Aphrodite'nin kendi suçu olduğunu söylemiştir. Athene, babasına doğruyu söylememiş, olayı yanlış aksettirip babasının gözünü boyamaya çalışmıştır. Kararlarında kişisel düşüncelerine ağırlık vermek çocuk ego durumu özelliklerindedir. Aynı zamanda bu dizelerde tanrıça Aphrodite'nin yaralandıktan sonra annesinin yanına gelip ona sığınması ve akabinde babasının telkinleri ile savaşa direkt olarak müdahil olmaktan vazgeçmesi Aphrodite de “çocuk benlik durumlarından “uyan/uygulu benlik durumunun” hâkim olduğunun göstergesidir.

Savaş sürerken Kronosoğlu Zeus'un isteği doğrultusunda zafer iki taraf arasında gidip gelmektedir. Zeus, terazide zaferi Troyalılar lehine ağır bastırınca Argoslular zor durumda kalmıştır. Savaşta onların bu halini gören tanrıça Here, Athene'ye hemen bazı telkinlerde bulunmuştur (Erhat ve Kadir, 1984a). Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının destandaki altıncı örneğine Here'nin bu sözlerinde ve Athene'nin yanıtında rastlanmaktadır:

*“Eyyvah, Kalkanlı Zeus'un gücü tükenmez kıızı,
göz yumarsak uğursuz Ares'in çilgınlık etmesine,
Meneleos'a boşuna söz vermiş olacağız.
Böyle dedi o, gök gözlü tanrıça Athene dinledi onu,
...”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.165)

Athene ile Here arasındaki ilişkide sık rastlanan bir durumdur bu. Athene, Here'nin sözleri doğrultusunda ölümlüler arasına girip Akha yiğitlerini kışkırtmıştır. Athene'de bu diyalogda “çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu benlik durumu” hâkimdir. Athene'nin harekete geçmeden önce Here'nin ona telkinde bulunması ve onun da harekete geçmesinin bu şekilde başlaması, onun çocuk benlik durumunda olduğunun bir göstergesidir.

Kronosoğlu Zeus, savaş sırasında yine zaferi bir o tarafa bir tarafa kaydırmaktadır. Zafer terazisi yine Troyalılar için ağır basınca Akha yiğitlerini destekleyen Here ve Athene onlara acımıştır. Here, Athene'ye seslenip “-kırılıp giden Danolar için bir şeycik yapamaz mıyız, ömürleri bir adamın kargısı altında yitip gidecek” diye eklemiştir (Erhat ve Kadir, 1984a).

Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının destandaki yedinci örneğine Athene'nin Here'ye vermiş olduğu şu cevapta rastlanmaktadır:

*Sen şimdi tek turnaklı atlarımızı koş arabaya,
ben de gideyim Kalkanlı Zeus'un evine,
savaş için kuşanayım silahlarımı,
...”(Erhat ve Kadir, 1984a: s.214-215)*

Tanrıça Athene, kendisi gibi tanrıça olan Here tarafından daha önce defalarca olduğu gibi girip savaşı domine etmesi yönünde bir takım telkinler almıştır. Daha önceleri Here'nin söylemleri karşısında sorgusuz sualsiz hemen dediği şeyi yapan Athene'de bu diyalog içinde “yetişkin benlik durumu” hâkimdir. Athene, aldığı bir telkin sonucunda düşünüp plan yapmış ve ona göre hareket etmiştir. Kendisi silahlarını kuşanmış ve Here'yi de yapacakları doğrultusunda yönlendirmiştir. Yetişkin benlik durumunda kişiler, veriyi çok net bir şekilde görür ve problemleri gerçeklere dayanarak çözümler. Athene, savaşa direkt dalmak yerine düşünüp kararlarını ona göre vermiştir. Here'ye yapması gerekenleri söyleyip kendisi de silah kuşanmaya başlamıştır. Problem karşısında hareket ederken şu andaki imkânlar doğrultusunda hareket edip gerçekçi kararlar almaktadır.

Transaksiyonel Analiz Kuramı'ndaki benlik durumlarının destandaki sekizinci örneğine İris'in Kronosoğlu'ndan tanrıçalara haber getirmesi ile Here ve Athene arasındaki şu diyalogta rastlanmaktadır:

*“Eyvah, Kalkanlı Zeus'un kızı,
doğru değil Zeus ile savaşmamız ölümlüler için,
...Gönlünce yönetsin Zeus, Troyalılarla Danoları.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.216)

Zeus'un sözünden çıkmayıp kendi adına savaşa son vererek Athene'ye de ölümlüler için Kronosoğlu Zeus ile savaşmak doğru değil demesi, Here'nin “çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu benlik durumunda” olduğunun göstergesi sayılabilir. Bu benlik durumundaki kişilerin vermiş oldukları tepkiler ve sergilemiş oldukları davranışlar kendi doğal tepkileri değildir. Bu tepki ve davranışlar, otoritenin istekleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Savaş Akha yiğitlerinin aleyhine devam ederken Here, Zeus'u baştan çıkartmak için bir düzen kurar. Tanrıça Aphrodite'den cinsel istek uyandıran memeliğini alır, süslenir püslenir ve İda dağında Zeus'u bulur ve onunla sevişmeyi başarır. Tanrı, sevişmeden sonra uykuya dalar (Erhat ve Kadir, 1984a). Transaksiyonel Analiz Kuramı'ndaki benlik durumlarının destandaki dokuzuncu örneği, Here'nin kurmuş olduğu düzen için Aphrodite'den memeliğini isterken aralarında geçen şu diyalogda tespit edilmiştir:

*“Beni dinler, yapar mısın dediğimi, canımın içi,
yapmaz mısın yoksa, kin beslediğin için gönlünde bana,
sen Troyalılardan yanasın, ben Danolardan yanayım diye?”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.328-329)

Buna karşılık Aphrodite’i Here’ye istediği şeyi söylemesini ve eğer elinden gelen yapılacak bir şeyse Here’nin isteğini yerine getirmenin gönlünden geçtiğini ifade eder. (Erhat ve Kadir, 1984a: s.328-329). Diyalogun devamında Here kurmuş olduğu düzen ile beraber Aphrodite’ye;

*“Senden şu sevgi, şu alım var ya,
yani şu ölümsüzleri, ölümlüleri alt ettiğin,
işte onları ver bana bu günlük.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.328-329)

Here’nin durumu Aphrodite’ye tatlılıkla anlatması, Aphrodite’nin de mantıklı davranarak eğer yapabileceği bir şeyse ona yardım edeceğini söylemesi hem Aphrodite’nin hem de Here’nin bu diyalog içinde “yetişkin benlik durumuyla” davrandıklarının göstergesidir. Nasıl yardımcı olabilecekleriyle ilgili Aphrodite ve Here arasındaki bu iletişim şekli, yetişkin benlik durumundaki sağduyulu ve olgun davranışların göstergesidir.

Bununla birlikte aradaki diyalogda tanrıçaların ikisi de görünürde “yetişkin ego durumu” ile hareket ediyor gibi görünse de tanrıça Here’nin söyleminin altında yatan mesaj “çocuk benlik durumunun” bir göstergesi olarak düşünülebilir. Mesajın sosyal ve psikolojik boyutları birbirinden farklıdır.

Savaş, artık tanrıların arasında da fiilen baş göstermiştir. Savaşta farklı tarafları destekleyen Olymposlular’da kendi aralarında çarpışmaya başlamıştı. Athene kaldırdığı bir taşı Ares’e vurup gücünü kesmişti. Aphrodite, aynı safta yer aldığı Ares’i savaştan çıkartıp götürmek isteyince Here Athene’ye seslenip ve Aphrodite’den at sineği diye bahsederek Ares’i savaştan çıkarmaya çalıştığını ve peşine düşmesi gerektiğini söyledi (Erhat ve Kadir, 1984a).

Buna karşılık Athene dinledi Here’yi. Sevindi içten içe. Yürüdü Aphrodite’nin üstüne. Bir darbe de ona indirdi. Kesti Kronosoğlu’nun güzel kızının gücünü. Yuvarlandı Aphrodite ve Ares yere (Erhat ve Kadir, 1984a). Döküldü Athene’nin dudaklarından şu sözler:

*“İşte, zırhlı Argoslulara karşı savaştan
Troyalıları kim korursa bu gelecek başına,
şu yüz­süz, delibozuk Aphrodite’ye bakın,
benim gücüme karşı yardımcı çıkıyor Ares’e
O olmasaydı çoktan bitirmiştik biz bu savaş,
yık­mış­tık düzenli İlyon kentini çoktan.”* (Erhat ve Kadir, 1984a: s.464)

Transaksiyonel Analiz kuramındaki benlik durumlarının destandaki onuncu ve son örneğine tanrıça Here ve Athene’nin bu davranışlarında rastlanmaktadır. Troya Savaşı’nın sonuna doğru yaklaşılrken tüm ipleri elinde bulunduran Kronosoğlu Zeus tüm tanrıların savaşa dâhil olmalarına izin vermiştir. Daha önce Here ve Athene’ye savaşa karıştıkları için öfkelenen Zeus’tan tam izin çıkınca, zaten karşı safta yer alan Aphrodite hedef haline gelmiştir. Kardeşi Ares’e yardım ederken onu gören Here durumu hemen Athene’ye bildirmiştir. Athene de bu durum karşısında bir darbe ile Aphrodite’yi etkisiz hale getirmiştir. Here, Aphrodite’ye karşı at sineği gibi hakaretlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda Athene de yüz­süz, delibozuk gibi hakaretlerde bulunup benim gücümün karşısında duruyor diye Aphrodite’yi küçümsemektedir.

Savaşın bu kadar uzun sürme sebebi olarak da yine onu göstermektedir. Burada iki tanrıçada da (Here-Athene) “çocuk benlik durumlarından asi\doğal benlik durumunun” hâkim olduğu anlaşılmaktadır. İki tanrıça da hareket ederken ve söylemlerinde duygularına bağlı kalıp öznel yaşantılarını temel almışlardır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

İnsanlar çağlar boyu birbirleri ile iletişim kurmanın farklı yollarını bulmuştur. İletişimin varlığını insanın varlığı ile aynı tarihe bağlamak yanlış olmayacaktır. Kişilerarası iletişim incelenmek istendiğinde çeşitli edebi eserlere başvurulabilir. Literatürde Transaksiyonel Analiz konusunda ve İlyada destanı hakkında yapılmış birçok araştırma mevcuttur ama bu iki konuyu birleştirip farklı bir bakış açısı sunacak herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılarak Homeros’un İlyada adlı eseri incelenmiş ve eserde adı geçen tanrıçaların aralarındaki ilişkide Transaksiyonel Analiz Kuramı verileri doğrultusunda kullandıkları benlik durumları ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Destan Troyalı Priamos’un halkı ile Akhalar arasındaki on yıl süren savaşı konu edinmiş olsa da bir başka Homeros destanı olan Odeysseia’yla beraber, batı edebiyatının en eski örneği ve tüm zamanların en güzel şiirlerinden sayılmaktadır. Destanda iki sahneye ayrılmış olarak işlenen savaşın alt perdesinde insanların, yani ölümlülerin arasındaki çekişme yer almaktadır. İkinci perdede, ölümsüzlerin arasındaki, yani tanrılar ve tanrıçalar arasındaki ilişkileri görmek mümkündür.

Here’nin, Transaksiyonel Analiz Kuramı verileri ışığında diğer iki tanrıça ile ilişkileri incelendiğinde kullanmış olduğu farklı benlik durumlarının bulunduğu saptanmıştır. Tanrıça Here “kontrol eden/otoriter/eleştirel bir ebeveyn benlik durumu” ile hareket ederek kendisi gibi bir başka tanrıça olan Athene’yi defalarca savaş içinde Akhalara yardımcı olması için ölümlüler dünyasına gönderip kendi isteği doğrultusunda davranmasını sağlamıştır.

Athene ve Here’nin ölümlülerin ve ölümsüzlerin kralı olan Kronosoğlu Zeus’a öfkelendiği zaman Here’nin kendini tutamayıp öfkesini dile getirmesi ve Zeus’a sert bir dille çıkışması “çocuk benlik durumlarından asi\doğal bir benlik durumu” ile hareket ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda yaralanan Aphrodite’ye karşı Kral Zeus’un şefkatini gören iki tanrıça Here ve Athene’de hâkim olan yine “çocuk benlik durumlarından asi\doğal benlik durumudur”. İkisi de bu davranışlarında kıskançlıklarına yenik düşmüş, üstelik Athene bir de yalana başvurup babasını yani büyük Kronosoğlu Zeus’u kandırmaya çalışmıştır.

Here’de saptanan bir diğer benlik durumu ise “çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu benlik durumudur”. Athena ile birlikte savaşa dâhil olup Akha yiğitlerinin yanında yer alan ve savaşın seyrini değiştirmek için çabalayan Here, Kronosoğlu Zeus’tan gelen haber ile irkilip hemen savaşa son vermeleri gerektiği konusunda Athene’yi de uyarmıştır. Zeus’tan gelen haber onu ürkütmüştür ve hemen onun sözünü dinleyip yanındaki Athene’ye de bu yolda çağrıda bulunmuştur. Here, Kronosoğlu Zeus’un hem karısı hem kız kardeşidir. Onu çok iyi tanır. Tanrılar arasında en üstün olan, hem insanların hem tanrıların karlı Zeus’u karşısına almak istemez.

Eğer Kronosoğlu Zeus'u karşılarna alırlarsa bu durumdan hem Athene'nin hem de kendisinin zararlı çıkacağını bilmektedir.

Tanrıçalardan bir diğeri olan Aphrodite'nin de diğeri iki tanrıça ile ilişkisi Transaksiyonel Analiz Kuramı verileri doğrultusunda incelendiğinde kullanmış olduğu benlik durumları saptanmaya çalışılmıştır.

Tanrıça Here, Aphrodite'yi köşeye çekip ondan uygun bir üslup ile nazikçe bir iyilik istediğini söylemiş ve memeliğini istemiştir. Buna karşılık Aphrodite de aynı naziklik ile yapabileceği bir şeyse yardımcı olmak istediğini söylemiş ve kabul etmiştir. Aphrodite'de de Here'de de "yetişkin benlik durumu hâkimdir".

Tanrıça Here'nin söyleminin altında yatan mesaj "çocuk benlik durumunun" bir yansıması olarak kabul edilebilir. Mesajın sosyal boyutunda Aphrodite'den istemiş olduğu şeyi olgunlukla istemiş, sağduyulu yaklaşmıştır. Oysa psikolojik boyutunda asıl amacı onun sahip olduğu memeliği onu aldatarak almaktır. Tanrıça Here'nin mesajının sosyal boyutu ile psikolojik boyutu birbirinden farklı olduğundan bir "gizli transaksiyon" örneği olduğu söylenebilir.

Üçüncü ve son tanrıça olan Athene'nin diğeri tanrıçalar ile arasındaki ilişki incelenmiş ve Transaksiyonel Analiz Kuramı verileri doğrultusunda benlik durumları saptanmaya çalışılmıştır. Here ve Athene savaşta aynı safta yer almaktadırlar. Bununla beraber Here hem Zeus'un karısı hem de kız kardeşidir. Athene ise Zeus'un kızıdır. Here tanrıların tanrıçasıdır. Bu iki tanrıçanın aralarındaki ilişkide genelde Here ebeveyn, Athene ise çocuk benlik durumunda olduğu için ilişkileri sürekli devam etmekte, kesilmemektedir. Bunun sebebi Here'nin babasının eşi olması ya da savaşta aynı safta yer almaları olabilir. Bu iletişim türü bir "tamamlayıcı transaksiyon" örneğidir.

Tanrıça Athene, yalnızca Here'ye karşı değil, Here'nin yanında babasına karşı da "çocuk benlik durumlarından uyan\uygulu benlik durumudur." Babasına karşı öfkelenirse de yanında Here varken konuşmamakta, sözü ona bırakmaktadır. Bunun sebebi babasına duyduğu korku olabileceği gibi Here'ye duyduğu saygı da olabilir.

Transaksiyonel Analiz Kuramı açısından incelenen bu destanda adı geçen üç tanrıça arasındaki ilişkide dikkati çeken bir nokta da üç tanrıçadan Athene ve Here aynı safta yer alırken Aphrodite onların karşısında, Troyalıların yanında yer almaktadır. Durum böyle iken aralarındaki ilişkide Athene genelde Here'ye karşı uyan çocuk benlik durumu ile yaklaşmaktadır. Buna karşılık Here de Athene'ye karşı ebeveyn benlik durumu ile yaklaşmaktadır. Oysa özellikle Athena Aphrodite'ye karşı sıklıkla asi\doğal çocuk benlik durumu ile yaklaşmaktadır. Buna sebep olabilecek bir etken tanrıçaların düşman tarafları desteklemeleri, bir başka etken ise Athene ile Aphrodite'nin Zeus'un kızları olması, yani bir kardeş çekişmesi olabilir. Aphrodite ve Athene'nin birbiri ile iletişiminde genelde çocuk benlik durumu ile hareket etmeleri "kapalı transaksiyon" örneği olarak kabul edilebilir. Sürekli birbirlerine aynı benlik durumundan mesaj yollamaları, tanrıçalar arasındaki ilişkinin kesilmesine yol açmaktadır. Here ise Kronosoğlu'nun hem kız kardeşi hem de karısıdır.

İster sözlü ister yazılı olsun her metin, bir iletişim sürecini içermektedir. Bu iletişim sürecinde yer alan metin kahramanları, olayların gelişim, değişim ve sonuçlanma durumlarına bağlı olarak farklı davranış biçimlerini barındırmaktadır (Taş ve Dağtaş, 2016: 1296). Bu çalışmada da İlyada adlı eserde adı geçen üç tanrıçanın aralarındaki ilişki Transaksiyonel Analiz Kuramı'na göre incelenmiştir. Tanrıçaların aralarındaki ilişkide olayların gelişim, farklılaşım ve sonuçlanmasına bağlı olarak Transaksiyonel Analiz Kuramı'ndaki üç benlik durumlarından hangilerini gösterdikleri ortaya konmuştur. Gündelik yaşantıdaki gibi destanda adı geçen üç tanrıça da, olayların yaşanma ve sonuçlanma şartlarını dikkate alarak farklı benlik durumlarına göre hareket etmektedir.

İleride yapılacak olan çalışmalarda eğer kişiler arası ilişkiler incelenecekse Transaksiyonel Analiz Kuramı verileri ilişkileri aydınlatma yolunda yol gösterici olacaktır. Araştırmada tanrıçalar arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bu inceleme yalnızca eserde tanrıçaların aralarında geçen diyaloglar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan diyaloglar Azra Erhat ve A. Kadir'in çevirmiş oldukları İlyada adlı eserden alınmıştır.

Sonuç olarak İlyada'da adı geçen tanrıçaların üçünün de birbiri ile iletişimi incelenmiştir. İletişimlerinde bu kuramın varlığını gösterdiği söylenebilir. Tanrıçalar olayların akışına göre iletişimlerinde farklı benlik durumları ile hareket etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akbağ, M. (2000). Stresle başa çıkma tarzlarının üniversite öğrencilerinde olumsuz otomatik düşünceler, transaksiyonel analiz ego durumları ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akkoyun, F. (1993). Saygı kavramına transaksiyonel analiz (TA) açısından bakış. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1(4), 16-22. DOI:10.17066/pdrd.10333
- Akkoyun, F. (1995). Transaksiyonel analiz ve yetişkin olmak. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 28(1), 1-11. DOI: 10.1501/Egifak_0000000343
- Akkoyun, Füsün (2001). Transaksiyonel analiz, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Berne, E. (2011). Games people play: The basic handbook of transactional analysis. Tantor eBooks.
- Çam, S. (1995). Öğretmen adaylarının ego durumları ile problem çözme becerisi algısı ilişkisinin incelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(6), 37-42. DOI:10.17066/pdrd.67419
- Erhat, A. (2007). Mitoloji sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gülcan, N. Y. (2009). Eski Yunan mitolojisinde kadın imgesi içinde F. Ç. Döşkaya., S. Kurt., S. Alp., S. Çapar. (Ed.), 21. Yüzyılın eşğinde kadınlar (s. 111-118). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir.
- Gültekin, F., ve Acar, N. V. (2004). Transaksiyonel analizin Türk kültürüne uygulanabilirliği: kültür açısından eleştirel bakış. Eğitim ve Bilim, 29(133), 28-38.
- Gürler, B. (2002). Tanrıça Athena ve ikonografisi, Anadolu Sanat, 12(15), 94-100.
- Hakman, M. (2020). Niğde Arkeoloji Müzesi'nden iki heykeltçilik ve Aphrodite Anadyomene ikonografisi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24 (1), 81-98
- Homer (1984a), İlyada çev. Azra Erhat-A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul.
- Homer (1984b), Odyssea, çev. Azra Erhat-A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul.

- Kaçar, B. (2008). Lise öğrencilerinin karar stratejileri ve transaksyonel analiz ego (ben) durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kaya, A. (2018). İletişime giriş: Temel kavramlar ve süreçler. A.Kaya içinde İnsan ilişkileri ve iletişim (s. 2-28). Ankara: Pegem Akademi.
- Kayalar, A. G. M. (2002). Transaksyonel analizin etkili takım oluşturmada kullanılması. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 265-275.
- Keçeci, A. (2007). Hemşirelik eğitiminde iletişime yeni bir yaklaşım: transaksyonel analiz. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 4(2), 1-12.
- Kurtuluş, S., ve Dirsehan, T. (2016). Ego states in brand-consumer transactions. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 38(1), 211-228. DOI: 10.14780/iibd.34458
- Marangoz, Ö. (2019). Aphrodite betimlemeleri ışığında Antik Yunan sanat anlayışı üzerine bir inceleme. Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 1(1), 1-11.
- Sandalcı, S., ve Sandalcı, S. (2006). Trakya Herası. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 14-26.
- Sevim, S. (1996). Transaksyonel analize dayalı bir eğitim programının evli çiftlerin ego durumları ve evlilik yaşamlarına ilişkin bazı değişkenlere etkisi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sheikhmoonesi, F., Zarghami, M., Tirgari, A., & Khalilian, A. (2013). Effect of transactional analysis education to nurses on patient's satisfaction. Shiraz E Medical Journal, 14(2), 102-111.
- Şamatacı, G. (2013). Romantik ilişkilerde affetme: Transaksyonel analiz ego durumları açısından bir inceleme. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şentürk, O. (2019) Hâkimiyetin sembolü: Kızıllema. Türk Dünyası Araştırmaları, 123(242), 131-140.
- Şimşek, H. (2009) Methodical problem in the researches of educational history. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42(1), 33-52. DOI: 10.1501/Egifak_0000001136
- Taljord, M. (2012). Gesprek oor drie millenniums: TT Cloete se herskrywing van Homeros se Achilleskild-gegewe. Literator: Journal of Literary Criticism, Comparative Linguistics and Literary Studies, 33(2), 1-8. DOI:10.4102/lit.v33i2.399
- Taş, H., ve Dağtaş, A. (2016). Dede Korkut hikâyelerinin transaksyonel analiz kuramı açısından incelenmesi. Journal of International Social Research, 9(42), 1290-1297.
- Tüfekçi, S. (2008). Romantik ilişkilerde genç yetişkinlerin aşka ilişkin tutumları ve kişilik özellikleri: Transaksyonel analiz ego durumları açısından bir değerlendirme. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ünver, S. (2014, Eylül-Ekim). Yunan tragediyalarında Athena ve adaletin dönüşümü. Hukuk Kuramı, 5(1), 1-10
- Yılmaz, G. (2018). İda Dağı (Kazdağları)'nın sağlık turizmi çerçevesinde incelenmesi. International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal, 4(2), 15-35.
- Zengin, E. (2019). Transaksyonel analiz ego durumlarının iletişime etkisi bağlamında "Ters Yüz" filminin analizi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 30-51.